CC BY

DOI: https://doi.org/10.59295/DIA.2026.1.11
CZU: 94(478)"19":323.15:351.74
Orcid ID: 0000-0002-7756-9743

DIRECȚIA GUBERNIALĂ A CORPULUI INDEPENDENT DE JANDARMI DIN BASARABIA VS. MIȘCAREA DE EMANCIPARE NAȚIONALĂ A UCRAINENILOR, ARMENILOR ȘI POLONEZILOR

Artur LEȘCU

Doctor în istorie, Universitatea de Stat din Moldova.

Direcția gubernială a corpului independent de jandarmi din Basarabia vs. mișcarea de emancipare națională a ucrainenilor, armenilor și polonezilor

Rezumat. În baza materialului documentar inedit, cules de către autor în Arhiva Națională a Republicii Moldova, se întreprinde o încercare de a cerceta unele aspecte mai puțin cunoscute până în prezent despre supravegherea și combaterea de către Direcția gubernială a Corpului independent de jandarmi din Basarabia mișcării de emancipare națională a ucrainenilor, armenilor și polonezilor basarabeni. La începutul secolului XX, ucrainenii erau a doua națiune, după numărul de populație, reprezentând 19,75% din întreaga populație a Basarabiei. Numeroasă era și diaspora armeană și poloneză. În toți acești ani aceste popoare au păstrat limba, cultura, tradițiile naționale. Datorită acestui fapt, autoritățile ruse îi tratau cu suspiciune de separatism, expunându-i asimilării forțate, deportării, expulzării, represaliilor și arestărilor reprezentanților curentului național.

Cuvinte-cheie: Basarabia, jandarmi, naționalism, emancipare, arest.

Governmental Directorate of the Independent Gendarmi Corps of Bessarabia Vs. the National Emancipation Movement of Ukrainians, Armenians and Poles

Abstract. Based on the unpublished documentary material, collected by the author in the National Archives of the Republic of Moldova, an attempt is made to investigate some hitherto lesser-known aspects of the surveillance and combating by the Governmental Directorate of the Independent Gendarmerie Corps of Bessarabia of the national emancipation movement of Ukrainians, Armenians and Bessarabian Poles. At the beginning of the 20th century, Ukrainians were the second nation, by population, representing 19.75% of the entire population of Bessarabia. The Armenian and Polish diasporas were also numerous. All these years, these peoples preserved their language, culture, and national traditions. Due to this, the Russian authorities treated them with suspicion of separatism, exposing them to forced assimilation, deportations, expulsions, reprisals, and arrests of representatives of the national current.

Keywords: Bessarabia, gendarmes, nationalism, emancipation, arrest.

Introducere. Renașterea națională românească și problema „eternă" evreiască erau în centrul atenției a Direcției guberniale a Corpului Independent de jandarmi din Basarabia. Totuși, nu erau neglijate și alte mișcări cu caracter național, chiar dacă se manifestau printr-o intensitate mai mică în activitatea lor. Printre astfel de mișcări se număra și cele ale ucrainenilor, armenilor și polonezilor basarabeni. Ucrainenii constituiau al doilea, după mărime, grup etnic din regiune, numărând peste 382 de mii de oameni, ceea ce constituia 19,75% din întreaga populație a Basarabiei [1, p. 493]. Comunitatea armenească locală, deși puțin numerică (1 503 de persoane în 1902, 1 552 de persoane în 1912) [2, p. 184], era foarte influentă din punct de vedere financiar și spiritual. Impunătoare era și prezența polonezilor, numărul cărora a crescut până la 11 696 în anul 1897, ceea ce constituia 0,6% din întreaga populație a Basarabiei.

Rezultatele cercetării: Combaterea mișcării naționale ucrainene de către Corpului de jandarmi în Basarabia. Mișcarea de renaștere națională a ucrainenilor, apărută la sfârșitul secolului al XIX-lea în Galiția (Imperiul Austro-ungar), având în calitate de părintele spiritual pe Mihailo Hrușevski, era una eterogenă, înglobând în sine în jur de zece partide, grupuri și mișcări, de la cele șovine și antisemite până la marxiste, dar toate animate de idea unei Ucraine independente. Acest curent nu a ocolit și Basarabia unde, în pofida numeroasei populații ucrainești, ea nu se bucura de popularitate.

Primele semne a pătrunderii ideilor naționale ucrainești în Basarabia sunt semnalate de către autorități în anul 1906 și atribuite Partidului Revoluționar Ucrainean și Uniunii social-democratice din Ucraina („Spilka"). În activitatea Partidului Revoluționar Ucrainean, înființat în 1900, un rol important îi revenea organului central de presă, ziarului „Seleani" („Țărani"), editat la Cernăuți de către Lev Kogut și la Lviv de Mikola Hankevici. Unul din canalele principale de transportare clandestină a literaturii era Hotinul, atent monitorizat de jandarmi. Pentru a clarifica situația, la Viena a fost trimis agentul secret al Direcției, Leizer Grinberg (Isidor), care a aflat că din partea lui Mikola Hankevici în Rusia este trimis un curier special, Vladimir Ghijevschi, carea avea să preia la Hotin un important lot de literatură revoluționară. Ajuns la Hotin, însoțit discret de către Leizer Grinberg (Isidor), a preluat lotul de ziare ai partidului pentru a-l transporta în continuare la Kiev. La Hotin, Vladimir Ghijevschi a fost arestat, iar în locul lui la Kiev s-a pornit agentul secret al jandarmilor „Bâstrâi" („Rapid"). Recunoscut la stația după semne convenționale speciale (și-a șters fruntea cu batista lui V. Ghijevschi), agentul „Bâstrâi" („Rapid") a fost întâmpinat și dus cu tot cu marfa transportată într-o moșie de lângă Kiev, unde noaptea toți au fost arestați iar literatura confiscată [3]. Traseul alternativ de introducere ilegală a literaturii Partidului Revoluționar Ucrainean trecea prin localitățile Toporăuți și Rarancea (Ridkivtsi) [4, f. 28]. În octombrie 1906, au fost semnalate legăturile medicului din Soroca, Sklear și ale lui Volodea Grinberg din Bălți cu Uniunea social-democratică din Ucraina („Spilka") [5, f. 24]. În martie 1912, s-a făcut remarcată prezența în Basarabia a Partidului Ucrainean a socialiștilor-revoluționari, manifestele căruia au fost găsite pe străzile localității Rjavinți, ținutul Hotin [6, 12].

Alt centru de răspândire a ideilor naționale ucrainene a devenit, în 1913, orașul Bălți, având ca promotor pe profesorul de canto din gimnaziile de fete și băieți din localitate, Kiril Tacenko. Un patriot înfocat, a organizat un cerc aflat sub influența ideilor Uniunii de eliberare a Ucrainei, unei mișcări care cuprindea toate curentele independiste naționale și care a primit denumirea neoficială de „adepți ale lui Mazepa". În activitatea cercului au fost atrași: sora sa, Alexandra Tacenko, Elena Matveiciuk-Tkaciuk [7, f. 13], Ana Buhov, Beniamin Tîverovski, Moisei Kruti [8, f. 53]. Activitatea cercului se limita la plimbări în afara orașului, acompaniate de cântece naționale. Dar și aceste plimbări inofensive îngrijorau autoritățile care au fixat supravegherea secretă asupra membrilor cercului [8, f. 11 verso].

După cum putem observa, din punct de vedere operativ, în privința mișcării naționale

ucrainene, situația era ținută sub control, manifestările sale fiind limitate de unele activități răzlețe din nordul regiunii, în special la Hotin și Bălți. Restul teritoriului regiunii a rămas în afara influenței ideilor naționale, inclusiv în ținuturile cu populația compactă ucraineană, cum ar fi ținutul Ismail [7, f. 7 verso].

Situația oarecum s-a schimbat odată cu începerea Primului Război Mondial. Vecinătatea Cernăuțului, un important centru de mișcare națională ucrainească, aflat la câteva kilometri de frontiera de stat, îngrijora autoritățile din cadrul sistemului de securitate. Situația a devenit cu adevărat critică când serviciile de informații ale Imperiului Austro-ungar au luat sub protecția sa Uniunea de eliberare a Ucrainei cu filialele sale la Lviv și Cernăuți. Conform informației primite de la agentura secretă, Direcția gubernială a Corpului Independent de jandarmi din Basarabia era la curent că, în noiembrie 1914, în Basarabia, din Galiția era delegat unul din liderii Uniunii, Mikola Hankevici, cu scopul de a desfășura propaganda antirusă și filoucraineană, ajutând, în acest sens, comandamentul austro-ungar [9, f. 7 verso]. Alt reprezentant al mișcării (neidentificat) a fost trimis la Galați unde s-a întâlnit cu Grigorie Sova (agentul secret „Kriuk" – „Cârlig", pe numele său real Grigori Kaliujnâi) care și-a propus serviciile sale de transportare a literaturii iredentiste din Galați la Reni și de acolo la Odesa. Acest coridor clandestin a existat până în primăvara anului 1915, când reprezentantul Uniunii la Galați a fost arestat de autoritățile române și expulzat din țară [10, p. 107].

Astfel, putem constata că mișcarea de renaștere națională a ucrainenilor în Basarabia avea un caracter embrionar, local și izolat, nebucurându-se de simpatii din partea populației ucrainene din nordul și sudul Basarabiei. Unicul cerc cu caracter național ucrainean a fost atestat, începând cu anul 1913 la Bălți. Existența sa era de scurtă durată, deoarece odată cu arestarea de către jandarmi în martie 1916 a conducătorului mișcării, Kiril Tacenko, activitatea cercului a fost lichidată.

Combaterea mișcării naționale armenești de către Corpului de jandarmi în Basarabia. După cum am și menționat, prezența în Basarabia a mișcării de eliberare națională a armenilor, bazată pe comunitatea armenească locală, deși puțin numerică, dar influentă din punct de vedere financiar și spiritual, era destul de pronunțată. Aici s-au făcut remarcate două ramuri ale mișcării, apărute la sfârșitul secolului al XIX-lea – Partidul social-democrat Hunchakian (*Clopotul*) și Federația revoluționară armeană (*Dașnakțutiun*). Ambele partide militau pentru renașterea statalității armenești prin revoluție, revolte armate și acte teroriste individuale. Specific pentru regiune era lipsa unei structuri organizatorice a mișcării, ea fiind reprezentantă de activitatea unor emisari veniți în regiune din partea organelor centrale ai partidelor și existența unor simpatizanți din rândul armenilor locali, care contribuiau financiar, fie benevol, fie prin impunere, la susținerea financiară a mișcării.

Primul caz de acest fel a fost semnalat de jandarmi, în vara anului 1905, când la Chișinău au fost delegați doi membrii ai Partidul social-democrat Hunchakian (*Clopotul*), cunoscuți jandarmilor sub numele fictive de Akop Grikurov și Armen Vartonean, împuterniciți cu colectarea „banilor pentru înarmarea Caucazului pentru prevenirea pogromurilor armenești" [11, f. 29]. Sosiți la Chișinău, au făcut legătură cu medicul dentist din localitate, Martiros Markareanți, originar din satul Markari, plasa Echmiadzin, toți fiind cunoscuți încă din Armenia. La 3 august 1905 au venit tustrei, înarmați, la nobilul de origine armeană Andrei Zaharian, de la care au pretins 2 000 de ruble pentru nevoile partidului. În caz de refuz, au amenințat cu pedeapsa revoluționară. După aceea au vizitat locuința antreprenorului Sarkis Bucibeciuk, cerând suma de 500 de ruble [11, f. 103] și au trimis printr-un curier un mesaj moșierului din localitatea Cineșeuți, Oganovici, cu cererea de a dona 2.050 de ruble, amenințând, în caz de refuz, cu incendierea gospodăriei [11, f. 16 verso]. Profitând de răgazul acordat pentru colectarea banilor, Andrei Zaharian a anunțat jandarmii,

care la 5 august în persoana rotmistrului Vasiliev l-au arestat pe Martiros Markareanți, restul grupului, Akop Grikurov și Armen Vartonean reușind să fugă. Interogatoriul lui Martiros Markareanți nu a dat rezultate, el refuzând să indice numele reale ai celor doi care așa și nu au fost identificați. În urma probelor concludente, Martiros Markareanți a fost eliberat pe cauțiune iar dosarul a fost clasat [11, f. 41]. Altă încercare nereușită de a escroca bani în folosul mișcării de eliberare națională a armenilor a avut loc la Chișinău în octombrie 1907, efectuată de un oarecare Mihotarianț, venit din Armenia [12, f. 537 verso]. Situația se îngreuna pentru jandarmi din cauza unei tehnici conspirative perfecte de care dădeau dovadă membrii partidului Hunchakian și simpatiilor, de care ei se bucurau în rândul moșierilor armeni, în special din nordul Basarabiei, cu precădere, în ținutul Bălți [12, f. 132]. Totuși, încercarea întreprinsă de către Avanes Ghiulkandanian, medicul din Chișinău, de a înființa în vara anului 1908 un grup de adepți, aparținând Partidului social-democrat Hunchakian nu a reușit din cauza intervenției prompte a autorităților [13, f. 70].

În anul 1907 sunt atestate și primele mențiuni de apariție în regiune a emisarilor Federației revoluționare armeane (*Daşnakţutiun*). Astfel, la 1 august 1907 a fost reținut la Ismail membrul Daşnakţutiun, cetățeanul bulgar Ervan Nersesianț [13, f. 537 verso], venit în Basarabia pentru a stabili legături cu diaspora locală. Încercarea eșuată, se repetă în iunie 1911, când membrul organizației Daşnakţutiun din Constanța, Sarkisianț, este însărcinat cu misiunea de a transporta ilegal din Galați pe teritoriul Basarabiei 15 mii de tuburi de cartuș pentru pușcă [14, f. 1]. Îngrijorați de fluxul mare de armament transportat din Galați la Reni și de acolo în Caucaz, autoritățile depun eforturi considerabile pentru a deconspira rețeaua de furnizare a armamentului. După mai multe încercări, Ajutorul șefului Direcției de jandarmi la punctul de frontieră Reni, rotmistrul S. Ralțevici, cunoscut și ca unul dintre cei mai buni specialiști din domeniul filateliei în Rusia, reușește să racoleze în decembrie 1911 la Galați un colaborator secret care îi oferea informația privind ziua plecării, destinația și cantitatea armamentului transportat [6, f. 3]. S-a constatat că de distribuirea ulterioară a muniției preluate, cât și a armelor de foc, unor armeni care le transportau în Caucaz, se ocupau armurierii Regimentelor 53 și 54 Infanterie cu dispunere permanentă în Chișinău [14, f. 9]. Se pare că jandarmii au mușamalizat problema, lichidând rețeaua de furnizare a muniților fără a stârni vâlvă și a trage la răspundere responsabilii din cadrul armatei, cărora li se subordonau din punct de vedere instituțional.

După 1911, activitatea naționaliștilor armeni din sudul și nordul Basarabiei a fost paralizată, până în 1917, nefiind înregistrat niciun caz din acest punct de vedere. Activitatea patrioților armeni continua în mod sporadic doar la Chișinău. Aceasta activitate era susținută moral și organizațional de Biserica Apostolică Armeană prin persoana arhiepiscopului eparhiei, Noul Nahicevan și Basarabia, Nerses Hudoverdean. La 29 august 1911 agenții serviciului de jandarmi au semnalat plecarea din Odesa la Chișinău a doi membrii ai Comitetului Central a Partidul social-democrat Hunchakian („Clopotul"), Aristokis Novbar și Constantin Spadorianț, monitorizați de doi agenți, „Krâșkin" și „Davâdov" [15, f. 11]. Sosind la Chișinău, s-au cazat la hotelul „Pasaj" (ulterior „Bristol"), efectuând două vizite la consistoriul armenesc și biserica armenească. A doua zi, 30 august, au vizitat încă odată consistoriul și au primit vizita la hotel a arhiepiscopului Nerses Hudoverdean [15, f. 30]. Nu cunoaștem despre ce au discutat cei trei, dar ținând cont de durata întrevederii (o oră și cincisprezece minute), cât și faptul că arhiepiscopul era în trecut reținut de autoritățile țariste și ținut sub supraveghere secretă, putem să deducem că despre ajutorul logistic și financiar acordat de către biserica mișcării de eliberarea armenească, cu atât mai mult, că jandarmii îl suspectau pe prelat că ar fi conducătorul local al Partidului social-democrat Hunchakian (*Clopotul*) [16, f. 49 verso], ceea ce pare a fi puțin probabil reieșind din doctrina marxistă

și ateistă a partidului. Însă, încă în anul 1914 el era trecut pe lista jandarmilor în calitate de presupus lider al secției regionale a Partidului social-democrat Hunchakian (*Clopotul*) [17, f. 257].

Astfel, putem constata că deși mișcarea de eliberare națională armenească se bucura de simpatiile armenilor locali, ea se manifesta în Basarabia destul de slab. În regiune a fost atestată de către organele de securitate prezența a două partide de eliberare națională, Hunchak și Dașnakțiutun, acțiunile cărora erau strict monitorizate de Direcția de jandarmi. Apogeul activității ambelor partide cade pe anul 1911, după care ele dispar din vizorul atenției a autorităților polițienești.

Lupta Corpului de jandarmi în Basarabia cu polonezi. Erau tensionate relațiile autorităților țariste cu polonezii, numărul cărora a crescut simțitor în urma celor trei împărțiri a Poloniei (1772, 1793, 1795). Cochetările inițiale cu polonezii s-au alterat cu represaliile și înăbușirea violentă a revoltei din 1830-1831 și insurecției armate din 1863–1864. Polonezii erau priviți cu suspiciune, ca un corp străin în cadrul imperiului, care dacă nu poate fi extirpat și lichidat (asimilat), trebuie să fie izolat. Polonezilor era interzisă ocuparea unor funcții în stat, în special în Corpul de jandarmi. Atitudinea ostilă față de acest popor cu trecutul istoric glorios nu putea să nu provoace ura polonezilor față de Imperiul Rus și coagularea unei mișcări de renaștere națională, la care s-au raliat și polonezii din Basarabia. Prezența polonezilor în Țara Moldovei era una constantă și de lungă durată, ceea ce nu se poate afirma și de partea sa estică, denumită de ruși Basarabia. Conform cercetătoarei poloneze Anna Skowronek, primele mărturii documentare despre prezența polonezilor în regiune sunt datate cu anul 1820 [18, p. 129]. În continuare numărul lor a crescut în urma migrării din Polonia după înfrângerile suferite de polonezi în Revolta din noiembrie (1830–1831) și Insurecția din ianuarie (1863–1864) [18, p. 130]. În astfel de împrejurări, numărul lor a crescut până la 11 696 în anul 1897, ceea ce constituia 0,6% din întreaga populație a Basarabiei [18, p. 134].

Mulți polonezi stabiliți în Basarabia, datorită gradului ridicat a culturii și instruirii, îndeplineau diferite funcții în cadrul sistemului administrativ și instituțiilor de stat fapt ce îngrijora autoritățile din serviciile secrete. În mod deosebit din acest punct de vedere se evidențiа ajutorul șefului Direcției guberniale a Corpului Independent de jandarmi din Basarabia în ținuturile Ismail și Akkerman (Cetatea Albă), rotmistrul Konstantin Kalinin. Acestui ofițer, care a făcut o carieră strălucită în cadrul Corpului de jandarmi, promovat cu timpul, în grad de general-maior și numit în fruntea Direcției de jandarmi din guvernământul Kazan, peste tot i se arătau conspirații urzite de polonezi. Șovin convins, în raportul său din anul 1893, adresat șefului Direcției, colonelului Nikolai Malâhin, aducea la cunoștință că în ambele ținuturi majoritatea funcțiilor în sistemul administrativ sunt ocupate de polonezi care se consideră mai presus decât elementul rusesc și întrețin legături strânse cu Polonia. Ba mai mult, după părerea sa ei îngreunează procesul rusificării a ținuturilor și nu au ce căuta acolo, preferabil să fie transferați în altă parte a imperiului [19, f. 38 verso]. Situația similară s-a crea în opinia sa și în Brigada de Grăniceri din Ismail, unde sunt concentrați prea mulți ofițeri polonezi și catolici, comunicând între dânșii și polonezii din oraș. Acești ofițeri îi tratează pe colegii săi ruși cu dispreț, iar pe soldații de origine poloneză – indulgent [19, f. 46]. În anul următor, 1894 în zelul său patriotic și agresiv, descoperă predominare poloneză în Comisia ținutală de combaterea filoxerei, argumentând denunțul prin faptul că conducătorul ei, medicul Eismond, este polonez și în pofida faptului că este funcționar rus cunoaște rău limba rusă [20, f. 7 verso].

Situația nu s-a schimbat nici după transferul său, în anul 1904, la Kazan, deoarece înlocuitorul său, locotenentul-colonel Mihail Afanasiev a moștenit de la el ura față de polonezi și zelul în rusificarea ținutului. Ținta atacurilor sale a devenit comandamentul Brigăzii nr. 22 Pază Frontierei (Brigada de grăniceri) din Ismail. Ani la rând bombarda Direcția cu rapoarte alarmiste privind situația critică creată acolo

din cauza predominării elementului polonez în conducerea unității. De fapt aceste rapoarte mai mult semănau a denunțuri și bârfe de mahala culese de acest ofițer superior. Astfel, într-un raport de-al său pe numele conducerii Direcției, denunța că în perioada anilor 1904–1909 comandantul brigăzii era colonelul Rogovski care deși era rus de naționalitate era căsătorit cu o poloneză evlavioasă de credință romano-catolică. Simultan, în brigadă activa în calitate de locțiitor comandant al brigăzii colonelul Baranowski, un polonez, în familia căruia limba de comunicare era cea poloneză [21, f. 136]. El era învinuit în simpatiile față de evrei condamnând pogromurile evreiești din anii 1905-1906. În opinia autorului raportului nici schimbarea, în anul 1909, a comandantului acestei mari unități, nu a ameliorat situația, deoarece comandantul nou, colonelul Bogdan Akko, era polonez și catolic activ. În opinia jandarmului, situația se îngreuna prin faptul că unul din frații comandantului era preot, parohul bisericii romano-catolice a Corpului de Paji (Școala de elevi militari) din St. Petersburg. Entuziazmul defaimător a colonelului M. Afanasiev era atât de intens că el nu se sinchisește să strecoare în raport și bârfe, afirmând că conform unor „vorbe", locțiitorul nou al comandantului, colonelul Ianuszewski, ar fi din polonezi renegați care a trecut din catolicism la ortodoxie din oportunism. În repulsie față de ruși era învinuit comandantul raionului de frontieră nr. 1, locotenent-colonelul Zanewski care urând pe ruși „persecuta pe subalternul său, rotmistrul Kazarinov, un rus ortodox" [21, f. 136 verso]. Totodată, menționa că Detașamentul de grăniceri din Cahul era comandat de știab-rotmistrul Ianuszewski, cel din Chilia – de rotmistrul Kucewski, din Reni – de porucicul Walicizki și cel din Vâlcov – de porucicul Pajus, toți de origine poloneză [21, f. 139].

Situația în brigadă nu s-a îmbunătățit, în opinia jandarmului vigilent, nici în 1912, când ofițerilor menționați mai sus s-au mai adăugat unii noi, tot polonezi, cum ar fi locțiitorul comandantului brigăzii colonelul Zdanowicz, comandantul raionului de frontieră nr. 3, locotenentul-colonel Zanewski, porucicul Domoraczki și medicul veterinar Gurski. Pericolul cel mai mare venea, totuși, de la femei, care realizând un plan „diabolic" de corupere a elementului rus-ortodox din rândul ofițerilor, le influențau în spiritul filopolon. În așa mod a fost pierdut pentru cauza velicorusă comandantul flotilei fluviale de grăniceri, rotmistrul Kurpanov, influențat de soacra sa, o poloneză și catolică înfocată. Similară era situația și în cazul locțiitorului său, porucicul Erin, căsătorit cu Claudia Lewicki, poloneză și catolică activă [22, f. 34].

Astfel, putem conclude că toate încercările de a interpreta de către jandarmi evenimentele ca o conspirație și mișcare organizată a polonezilor împotriva autorităților sunt nefondate. Această mișcare, după înăbușirea Insurecției din 1863–1864, a luat în Basarabia forma unei fronde din partea polonezilor locali și veniți din alte regiuni, fără a deveni una organizată și structurată.

Concluzii. Alături de mișcarea națională a românilor basarabeni, în regiune se manifestau și reprezentanții mișcărilor naționale ale ucrainenilor, armenilor și polonezi. Toate ele erau de o intensitate și influență limitată, erau supravegheate de organele de securitate care nu ezitau, în caz de necesitate, se aplice arestări, eliminându-i din lista pericolelor pentru imperiu. Particularitatea aparte a tuturor mișcărilor naționale din Basarabia era existența lor separată, fiecare din ele activând pe cont propriu, fapt ce ușura autorităților să mențină situația sub control, cu excepția celei a românilor basarabeni care odată cu declanșarea Primului Război Mondial a devenit o preocuparea majoră pentru autorități, cu posibilități și forțe capabile să schimbe radical, la momentul oportun situația din regiune.

Note și referințe bibliografice:

1. Boldur, Al. *Istoria Basarabiei*. București: Editura Victor Frunze, 1992, 544 p.

2. Gumenâi, I. Evoluția demografică a comunității armenești din Basarabia sub stăpânirea rusă. În: *Archiva Moldaviae*, vol. X. Iași, 2018, p. 175-189.

3. Гринберг, Л. *Воспоминания бывшего охранника*. Кишиневское и Одесское охранные от-

деления в 1905–1907 г.г. În: Бессарабское Слово, Кишинев, nr. 1814, 12 января 1930. / Grinberg. L. Vospominaniya byvshego okhrannika. Kishinevskoe i Odesskoe okhrannye otdeleniya v 1905–1907 g.g. În: Bessarabskoe Slovo. Kishinev. nr. 1814, 12 yanvarya 1930.

4. Agenția Națională a Arhivelor, în continuare ANA, F. 297, inv. 4, d. 29.

5. ANA, F. 297, inv. 4, d. 10.

6. ANA, F. 297, inv. 1, d. 200.

7. ANA, F. 297, inv. 1, d. 249.

8. ANA, F. 297, inv. 1, d. 382.

9. ANA, F. 297, inv. 1, d. 219.

10. Каширин, В. *Тайная война на Пруте. Бессарабские жандармы против мазепинцев, потемкинцев и австро-германской разведки*. În: Родина. Российский исторический журнал. Москва, 2015, стр. 106-109. / Kashirin. V. Taynaya voyna na Prute. Bessarabskie zhandarmy protiv mazepintsev. potemkintsev i avstro-germanskoy razvedki. În: Rodina. Rossiyskiy istoricheskiy zhurnal. Moskva. 2015, str. 106-109.

11. ANA, F. 297, inv. 1, d. 47.

12. ANA, F. 297, inv. 1, d. 49.

13. ANA, F. 297, inv. 1, d. 271.

14. ANA, F. 297, inv. 1, d. 134.

15. ANA, F. 297, inv. 1, d. 139.

16. ANA, F. 297, inv. 1, d. 410.

17. ANA, F. 297, inv. 1, d. 271, f. 257.

18. Skowronek, A. *Poles in Russian Bessarabia – stages and reasons for their inflow*. În: „Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Serie Nouă". Vol. XIII [XXVIII]. Chișinău, „Bons Offices", 2019, nr. 2, p. 129-136.

19. ANA, F. 297, inv. 1, d. 15.

20. ANA, F. 297, inv. 1, d. 23.

21. ANA, F. 297, inv. 1, d. 96.

22. ANA, F. 297, inv. 1, d. 179.

Citation: Leșcu, A. Governmental Directorate of the Independent Gendarmi Corps of Bessarabia Vs. the National Emancipation Movement of Ukrainians, Armenians and Poles. Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal, 2026, nr. 1, p. 96-102. https://doi.org/10.59295/DIA.2026.1.11

Publisher's Note: Dialogica stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).